

УДК 316. 77: 340.11

Ю. В. ПАСМОР

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ГАЛУЗІ ПРАВА ЯК ОБ'ЄКТ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Висвітлюється організаційно-функціональна структура правової науки, визначаються ключова роль і значення інформаційних установ як найважливіших чинників інформаційного забезпечення досліджень у галузі права та соціально-комунікаційного прогресу.

Ключові слова: правова наука, інформаційне забезпечення, інформаційні установи, соціально-комунікаційний прогрес.

Освещается организационно-функциональная структура правовой науки, определяются ключевая роль и значение информационных учреждений как важнейших факторов информационного обеспечения исследований в отрасли права и социально-коммуникационного прогресса.

Ключевые слова: правовая наука, информационное обеспечение, информационные учреждения, социально-коммуникационный прогресс.

The organizational-functional structure of the legal science has been illuminated, the key role and significance of the information institutions as the most important factors of the research information providing in the field of the law and the social-communication progress have been determined.

Key words: legal science, information providing, information establishments, social-communication progress.

Важливим ресурсом національної правової системи України є її науковий потенціал, формуванню якого сприяють фундаментальні і прикладні дослідження за актуальними напрямками права, що проводять академічні інститути, галузеві науково-дослідні центри, вищі навчальні заклади, наукові колективи, окремі вчені. Ефективна система інформаційного забезпечення наукових досліджень, що ґрунтується на комплексному використанні документальної, когнітивної, інформаційної комунікаційної технології, має ключове значення для підвищення рівня сучасної науки і юридичної практики. Загальновизнано, що без оперативного і повного доступу до кращих вітчизняних і світових наукових інформаційних ресурсів неможливі якісне проведення правових досліджень і прогнозована наукова результативність й ефективність утілення їх у практичну діяльність. Саме тому вивчення окремих питань стану інформаційного потенціалу національної правової наукової галузі є надзвичайно важливим для подальшого визначення шляхів,

напрямів, форм і методів створення адекватної системи забезпечення інформаційних запитів науковців.

Проблема інформаційного забезпечення правових наукових досліджень понині не мала належного комплексного аналізу в науковій літературі. Серед праць, пов'язаних із зазначеною тематикою, зокрема в аспекті теорії бібліотекознавства, можна назвати дисертації російських авторів Ю. В. Мохначевої «Інформаційне забезпечення наукових досліджень академічними бібліотеками з використанням бібліометричних методів» [5], Н. Н. Шабурової «Моделювання системи інформаційного забезпечення сучасних форм наукових досліджень в академічному науково-дослідному інституті» [9], виконаних на базі Державної публічної науково-технічної бібліотеки СВ РАН, української дослідниці О. В. Васюк [2]. Окремі питання вдосконалення інформаційного забезпечення наукових досліджень різних напрямів права з точки зору юридичних, філософських наук порушуються в публікаціях вітчизняних дослідників, зокрема, П. Д. Біленчука, В. С. Дмитришина, К. К. Жоля, В. П. Захарова, В. І. Рудешка [4]. У сучасних умовах модернізації правової науки та впровадження комп'ютерних технологій у сфери практичної юридичної діяльності виникає необхідність комплексного вивчення системи наукових досліджень галузі, актуалізації проблем інноваційного розвитку правової науки й інформаційної сфери.

Метою статті є висвітлення організаційної структури правової науки, визначення ключової ролі та значення інформаційних установ як найважливіших чинників інформаційного забезпечення галузі й соціально-комунікаційного прогресу.

Національна правова наука розвивається разом зі становленням української державності та права, утвердженням конституційних свобод, захисту прав людини, верховенства права і закону, принципів демократії та спільного європейського простору. Сучасними завданнями правової науки нині є інноваційні фундаментальні і прикладні розробки, законотворчі ініціативи та, водночас, якнайшвидша модернізація системи інформаційного забезпечення наукових досліджень. У цьому контексті доцільно проаналізувати стан, систему, структуру правової національної науки, її місце в соціально-комунікаційному правовому просторі. Це, на наш погляд, надасть можливості визначити найефективніші прагматичні моделі інформаційного забезпечення права, зокрема предметно-функціональну конструкцію інформаційної складової (архіви, бібліотеки, інформаційні центри й інші установи), яка містить системно організоване відображення емпіричних даних, що ґрунтуються на класифікації наукових публікацій, баз і банків даних, інших інформаційно-комунікаційних засобів і ресурсів.

За роки незалежності в Україні створені відповідні організаційно-координаційні умови для забезпечення системності розвитку правової науки, здійснення наукових досліджень у галузі держави і права, законотворчої та правотворчої діяльності. Ще в 1992 р. за ініціативи юридичної

громадськості з метою інтеграції академічної, вузівської та галузевої правової науки засновано Академію правових наук України (АПРН). Їй надано статусу спеціалізованої вищої наукової установи в галузі держави і права (1993), яка організовує, координує, фінансує правові наукові дослідження за багатьма напрямками права, які проводять відповідні галузеві відділення АПРН України: теорія та історія держави і права; державно-правові науки і міжнародне право; цивільно-правові науки; екологічне, господарське і аграрне право; кримінально-правові науки [6]. Нині до складу Академії правових наук України входять п'ять науково-дослідних інститутів: Державного будівництва і місцевого самоврядування, Приватного права і підприємництва, Інтелектуальної власності, Фінансового права, Вивчення проблем злочинності, Науково-дослідний центр правової інформатики, сім наукових лабораторій у Харкові, Києві, Донецьку, Львові. Усі наукові установи орієнтовані на об'єднання зусиль щодо розробки комплексних наукових тем, нормативно-правових актів і вирішення найважливіших питань будівництва демократичної Української держави, інноваційного розвитку вітчизняної правової системи. Науково-дослідницька діяльність, яку проводять відділення АПРН України, має фундаментальне значення передусім для: 1) вдосконалення наукового, методичного й інформаційно-аналітичного забезпечення нормотворчої діяльності вищих органів державної влади у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні; 2) правової охорони у сфері авторського права і суміжних прав, застосування міжнародних, а також ефективних національних процедур цивільного, кримінального, адміністративного захисту; 3) розробки і розвитку комп'ютеризованих систем інформаційно-аналітичного забезпечення законотворчої, нормотворчої, правозастосовної, правоохоронної, судочинної та правоосвітньої діяльності; 4) запровадження нових технологій, зокрема прогностичних, комплексних методик розслідування на базі криміналістичної класифікації; 5) розбудови інформаційного суспільства в Україні з метою ефективного використання наявних ресурсів, розвитку нормативно-правової бази інформаційної сфери, підвищення рівня інформаційної представленості в Інтернет-просторі україномовних інформаційних ресурсів; 6) створення інноваційного активного правового середовища, зокрема законодавчого, покликаного стимулювати інноваційну наукову діяльність; 7) правового забезпечення сфери інтелектуальної власності в Україні в контексті європейської інтеграції тощо. Комплексні правові дослідження за основними науковими напрямками мають на меті розробку новітніх технологій у сфері вдосконалення українського законодавства; вивчення наукових цільових досліджень державних і недержавних організацій за господарськими договорами; розроблення наукових висновків, обґрунтувань, експертних рекомендацій для центральних органів державної влади; проведення законотворчої і нормотворчої діяльності, наукових досліджень на замовлення регіонів України тощо [8]. Крім вищеназваних структур АПРН

України, організацією і проведенням науково-дослідницької роботи опікуються Інститут держави і права імені В. М. Корецького, Інститут економіко-правових досліджень НАН України, Інститут законодавства Верховної Ради України та провідні юридичні вищі навчальні заклади. Певну частину наукових досліджень, насамперед, прикладних, виконують науково-дослідницькі групи, відділи при галузевих науково-дослідних установах (НДІ криміналістичних досліджень ім. Бокаріуса, НДІ при Міністерстві внутрішніх справ та ін.). Характерною ознакою сучасних наукових досліджень у галузі права є ефективна інформаційно-комунікаційна взаємодія з іншими науковими дисциплінами, зокрема економікою, політологією, соціологією, а в криміналістичних дослідженнях — хімією, фізикою, біологією, медициною, психологією, фармакологією, математикою тощо. Названі процеси тісно пов'язані з глобалізаційними тенденціями посилення комунікаційних правових відносин у науці і юридичній практиці та, водночас, активною інформатизацією правової сфери, що позитивно впливає на якісні трансформації наукових досліджень у правничій галузі.

Цілісність системи правової науки відповідає єдиним глобальним завданням держави і суспільства, вона забезпечується ефективною системою комунікаційних наукових зв'язків інформаційного процесу, що об'єднують сталими контактами всіх учасників наукової діяльності і юридичної практики. Комплексне інформаційне забезпечення галузі є невід'ємною базовою складовою ефективної наукової комунікації в праві і має основні чинники і характеристики, на які, на нашу думку, необхідно зважати в процесі формування соціально-комунікативного інформаційного середовища правової науки:

- наявність ученого ступеня в учасників правових наукових досліджень (доктори наук, кандидати наук, фахівці без ученого ступеня);
- видову різноманітність наукових розробок як результат дослідницької роботи (нові законодавчі, нормативно-правові акти, сучасні криміналістичні практики розслідування, мультимедійні засоби, електронні ресурси тощо);
- видову різноманітність наукових публікацій, які створюють і формують єдиний науково-освітній простір через друк монографій, навчальних посібників, підручників, кандидатських і докторських дисертацій;
- існуючу систему координаційних дій та взаємообміну інформацією між правовими інформаційними центрами, бібліотеками, науковими архівами щодо підготовки та результатів наукових досліджень.

Класифікація контингенту користувачів наукової інформації в галузі права є досить неоднорідною. Її разом із ученими-правниками використовують викладачі вузів, аспіранти та здобувачі наукового ступеня, працівники різних сфер державного управління, зокрема депутати всіх рівнів, правники-практики тощо. Так, наприклад, аспіранти, здобувачі наукового ступеня, поряд з типовими запитами за тематичними напрямками дисертаційних

досліджень, потребують вивчення науково-методичних та науково-організаційних документознавчих інформаційних масивів, зокрема таких, що регламентують написання дисертацій (рекомендації Вищої Атестаційної Комісії, стандарти, методики написання наукових статей, звітів про результати науково-дослідницької роботи тощо). Саме для них фахівці інформаційних центрів, бібліотечних ресурсних комплексів та наукових архівів проводять інформаційні заходи науково-педагогічного, консультативного, методичного напрямку (дні фахівців, інформаційно-бібліографічні огляди, дні інформації, науково-методичні консультації, електронні дайджести, віртуальні рекомендовані виставки, тематичні експозиції, списки тощо), тобто формують наукову культуру молодих учених, намагаючись зробити інформаційне обслуговування конкретизованішим, індивідуалізованішим, орієнтованішим на ключові аспекти дослідження.

Важливим об'єктом інформаційного забезпечення є наукова діяльність здобувачів наукового ступеня кандидатів та докторів юридичних наук. Крім провідних вищих навчальних закладів, дисертаційні спеціалізовані вчені ради створені також при деяких науково-дослідних установах. У 1997 р. за пропозицією Академії правових наук України на виконання її статутних завдань та функцій уперше було започатковано щорічне видання переліку тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права. Це надало змогу вченим радам вищих юридичних закладів освіти, юридичних факультетів та науково-дослідних установ юридичного профілю, науковим керівникам, аспірантам і здобувачам, користуючись соціально-комунікативним правовим досвідом, здійснювати планування наукової роботи, проводити дисертаційні дослідження з найактуальніших проблем держави і права, уникаючи повторювання та дублювання тематики.

Способи і форми кооперованої наукової діяльності, єдність процесів пізнання і здобуття знань є досить різноманітними. В умовах, коли деякі вищі навчальні заклади мають статус науково-дослідних інститутів, можна стверджувати про поширення науково-правничих шкіл. За своєю новаційністю й прагматичністю творчого дослідження конкретної сфери правознавства наукові школи започатковують відповідні тенденції, долучаючи вчених, дослідницькі колективи, розробляють наукові проекти, доктрини, зокрема в юриспруденції. З урахуванням значення наукових шкіл, вони стають об'єктами постійного, систематичного, комплексного найсучаснішого інформування з боку наукових бібліотек, інформаційних правових центрів, інших соціально-комунікаційних структур [1].

Виконання наукових досліджень, і фундаментальних і прикладних, потребує комплексного вивчення значного фондового масиву галузевої інформації та знань, накопичених у наукових архівах, бібліотеках та інформаційних центрах, які функціонально стають найважливішою складовою сучасного інформаційного наукового простору. Їх головні завдання стосуються ефективного забезпечення інформаційної взаємодії окремих

учених, груп та наукових співтовариств на засадах традиційних і сучасних каналів, засобів, форм, технологій. Такі функціональні підходи передусім забезпечують багатоваріантність шляхів вибору і одержання інформації, здійснення різних видів комунікаційних дій і процесів. У сучасній науці сфера соціальних комунікацій, через природні невербальні і вербальні канали, забезпечує, наприклад, безпосереднє обговорення шляхів, методів, результатів правових наукових досліджень на конференціях, робочих нарадах тощо. Документальна комунікація надає практичну можливість отримання документизованого знання та передає їх у часі і просторі. Електронна комунікація, основана на космічному радіозв'язку, мікроелектронній та комп'ютерній техніці, оптичних засобах запису інформації, забезпечує необмежені можливості отримання наукових відомостей в інфосфері [7]. Зазначені види наукових комунікацій цілеспрямовано взаємодіють, утворюючи змішані, гібридні комунікаційні канали, які власне й сприяють удосконаленню та урізноманітненню інформаційного забезпечення правових наукових досліджень. Водночас спостерігається тенденція до спеціалізації і диференціації інформаційного забезпечення науково-дослідної діяльності, що постає чинником усунення певних протиріч між зміною інформаційно-комунікаційної характеристики зовнішнього і внутрішнього галузевого середовища. Це, з одного боку, пояснюється активним формуванням особливих, спеціальних, ускладнених запитів науково-практичних груп користувачів, з іншого — розвитком новітніх, невідомих раніше, послуг, основаних на використанні телекомунікаційних систем і сервісів. На жаль, нині недостатньо чітким є уявлення персоналу окремих бібліотечних, архівних установ, інформаційних служб про необхідність інноваційних змін у зв'язку з ускладненням та універсалізацією інформаційних запитів учених-правників, посиленням вимог до якості наукових досліджень, інтеграцією ресурсів і знань у галузеве співтовариство.

При забезпеченні наукових досліджень у правничій сфері зростає значення регіональних центрів правової інформації, які все частіше створюються на базі вищих навчальних закладів та окремих наукових бібліотек (Харків, Херсон, Одеса, Львів, Дніпропетровськ, Севастополь, Київ тощо). У них фондові правові ресурси постійно розвиваються і мають величезне значення для інноватики в правовій науці, розширення можливостей вільного доступу користувачів до інформації правового типу, удосконалення бібліотечно-інформаційних технологій обслуговування. На основі використання найсучасніших комп'ютерних систем і програм Центри правової інформації забезпечують науковців величезними масивами інформаційних ресурсів (нормативно-правовими актами, коментарями, монографіями, довідковими та фаховими періодичними виданнями тощо), банками даних правової тематики («Законодавство України», «Ліга: Закон», довідник «Дінай: Професіонал»), міжнародними правовими електронними ресурсами і наукометричними базами даних (SCOPUS, WEB OF SCIENCE, EBSCO

тощо). Так, Державна цільова науково-технічна та соціальна програма «Наука в університетах» на 2008–2012 рр. спрямована на поглиблення взаємодії між університетами, забезпечення навчального процесу, що сприятиме підготовці нового покоління висококваліфікованих фахівців для наукоємних галузей і виконанню конкурентноспроможних наукових розробок [3]. Отже, важливим завданням удосконалення системи інформаційного забезпечення проведення наукових досліджень у сфері права є налагодження постійних інформаційних і творчих зв'язків між провідними науковими установами, бібліотечними ресурс-центрами, науковими архівними організаціями, центрами правової інформації тощо на національному та світовому рівнях. Вищезазначені соціально-комунікаційні процеси мають забезпечити незалежність, альтернативність, різноманітність і універсальність надання наукової інформації та знань.

Таким чином, сукупність різноманітних соціально-комунікаційних каналів, по яких учені-правознавці отримують або обмінюються галузевою інформацією, закладає нові можливості ресурсної модернізації системи інформаційного забезпечення правової сфери. Водночас слід підкреслити, що вдосконалення інформаційного забезпечення наукових досліджень, а отже, й підвищення рівня правової науки можливе лише за умов усвідомлення значення соціальних комунікацій не тільки в середовищі самого наукового співтовариства з його своєрідною організацією, структурою, нормами, правилами, традицією, а й між наукою та політико-правовими інститутами влади, наукою і культурно-правовим досвідом, наукою та інформаційно-правовим простором, а також іншими соціально-правовими комунікативними групами. Зазначене потребує подальшого аналізу, обґрунтування і визначення шляхів і форм інноваційної одночасної реалізації як стратегій інформаційного розвитку наукової правової галузі, так і постійної комплексної модернізації системи інформаційного забезпечення наукових досліджень у правничій сфері.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Андрейцев В. І. Наукові та науково-правничі школи: стан та проблеми правового регулювання / В. І. Андрейцев. — К. : Знання, 2009. — 414 с.*
2. *Васюк О. В. Дослідження інформаційних потреб фахівців-правознавців як фактор удосконалення системи інформаційного обслуговування в галузі права і юридичних наук / О. В. Васюк // Вісн. Кн. палати. — 2002. — № 10. — С. 22–25.*
3. *Державна цільова науково-технічна та соціальна програма «Наука в університетах» на 2008–2012 рр. : затв. постановою Каб. Міністрів України від. 19.09.2007 р. № 1155 // Офіц. вісн. України. — 2007. — № 72. — Ст. 2708.*
4. *Захаров В. П. Проблеми інформаційного забезпечення правоохоронних структур : навч.-практ. посіб. / В. П. Захаров, В. І. Рудешко. — Л. : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2007. — 372 с.*

5. Мохначева Ю. В. Информационное обеспечение научных исследований академическими библиотеками с использованием библиометрических методов : автореф. дис. ... канд. пед. наук. : 05.25.03 / Ю. В. Мохначева ; Гос. публ. науч.-техн. б-ка СО РАН. — М., 2008. — 17 с.
6. Про Академію правових наук України [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 23.07. 1993 р. № 275/93 : [ред. від 15.06.2009 р.] // Верховна Рада України : офіц. веб-сайт. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=275%2F93>. — Заголовок з екрана.
7. Соколов А. В. Социальные коммуникации : учеб.-метод. пособ. / А. В. Соколов. — М. : Профиздат, 2001. — 224 с.
8. Тацій В. Я. Проблеми наукового забезпечення законотворчості в умовах становлення національної правової системи України / В. Я. Тацій // Спільна сесія секції суспільних і гуманітарних наук НАН України, Академії правових наук України та Інституту законодавства Верховної Ради України з питань розвитку правової системи та наукового забезпечення законотворчого процесу. — К., 2005. — С. 23–40.
9. Шабурова Н. Н. Моделирование системы информационного обеспечения современных форм научных исследований в академическом научно-исследовательском институте : автореф. дис. ... канд. пед. наук. : 05.25.03 / Н. Н. Шабурова ; Гос. публ. науч.-техн. б-ка СО РАН. — Новосибирск, 2006. — 19 с.

Надійшла до редколегії 23.03.2010 р.

УДК 342.8:[070.15:329.21] (477.54) "1905"

О. К. МАЛЮТИНА

ХАРКІВСЬКІ КАДЕТСЬКІ ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ ПРО ВИБОРЧЕ ПРАВО Й СТАВЛЕННЯ ПАРТІЇ ДО УЧАСТІ У ВИБОРАХ ДО ДЕРЖАВНОЇ ДУМИ

Розглянута проблема виборчого права й ставлення партії конституційних демократів до участі в передвиборчій кампанії в Державну думу за матеріалами харківської кадетської періодики.

Ключові слова: харківські кадетські періодичні видання, виборче право, передвиборча кампанія.

Рассмотрена проблема избирательного права и отношение партии конституционных демократов к участию в предвыборной кампании в Государственную думу на основе анализа материалов харьковской кадетской периодики.

Ключевые слова: харьковские кадетские периодические издания, избирательное право, предвыборная кампания.